

Specific characteristics of teaching pedagogical science in medical education

Munira KADIROVA¹

Fergana Medical Institute of Public Health

ARTICLE INFO

Article history:

Received December 2022

Received in revised form

15 December 2022

Accepted 20 January 2023

Available online

15 February 2023

Keywords:

medical education,
medical pedagogy,
medical culture,
professional culture,
professionalism,
modernization,
motivational criterion,
cognitive criterion,
activity criterion,
personal criterion.

ABSTRACT

This article discusses general trends in medical education for students, the development of pedagogy in medicine, the views of scientists on the differences between teachers and doctors, the organization of the educational process in medical education, the formation of ethical qualities in medical education, medical culture and professional culture. The peculiarities of professional culture are studied.

2181-1415/© 2023 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol4-iss1-pp101-106>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Tibbiy ta'limda pedagogika fanini o'qitishning o'ziga xos xususiyatlari

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

tibbiy ta'lim,
tibbiyot pedagogikasi,
tibbiy madaniyat,
kasbiy madaniyat,
professionallik,
modernizatsiya,
motivatsion mezon,
kognitiv mezon,
faoliyatli mezon,
shaxsiy mezon.

Ushbu maqolada tibbiy ta'limning umumiy tendentsiyalari tibbiy ta'lim jarayoniga qo'yilgan talabalar, tibbiyot sohasida pedagogikaning rivojlanishi, olimlar tomonidan pedagog va shifokor kasbining o'rtasidagi tafovutlar bo'yicha qarashlari, tibbiy ta'limda o'quv jarayonini tashkil etish masalalari, tibbiy ta'limda axloqiy fazilatlarni shakllantirish, tibbiy madaniyatni hamda kasbiy madaniyatni rivojlantirish masalalari hamda kasbiy madaniyatni o'ziga hos xususiyatlari tadqiq etilgan.

¹ Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovations of Fergana Medical Institute of Public Health PhD (DSc), Associate professor. E-mail: munirakadirova84@gmail.com

Особенности преподавания педагогики в медицинском образовании

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

медицинское образование, медицинская педагогика, медицинская культура, профессиональная культура, профессионализм, модернизация, мотивационный критерий, когнитивный критерий, критерий деятельности, личностный критерий.

В статье представлены общие тенденции обучения студентов в процессе медицинского образования, развитие педагогики в области медицины, рассмотрены взгляды ученых на различия между профессией педагога и врача, вопросы организации учебного процесса в медицинском образовании, вопросы формирования этических норм и нравственных качеств в медицинском образовании. Также изучены особенности профессиональной культуры в медицинском образовании.

Bugun mamlakatimizda milliy tibbiy ta'lim sohasini modernizatsiya qilish, tibbiy ta'limga xalqaro ta'lim standartlarini joriy qilish bo'lajak shifokorlarga aholi salomatligini muhofaza etishga o'rgatish bo'yicha kompleks ilmiy tadqiqotlar olib borish, shuningdek, tibbiy ta'limda ta'lim olayotgan yoshlarga ma'naviy – ma'rifiy samarali tizimini yaratish bo'yicha izchil ishlarni amalga oshirish masalari Prezidentimiz SH.Mirziyoyev tomonidan qabul qilinayotgan qaror va farmonlarda o'z aksini topmoqda.

2017–2021-yillarda O'zbekistan Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nishi Xarakterlar strategiyasi hamda 2019–2025-yillarda O'zbekiston Respublikasining sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirish kontsepsiyasi vazifasiga muvofiq, shuningdek, tibbiyot va farmatsevtika ta'limi va ilm – fani tizimini yanada takomillashtirish, uning amaliy sog'liqni saqlashga integratsiya qilinishini ta'minlash hamda tibbiy yordam ko'rsatish darajasini oshirish maqsadida:

- ***birlamchi tibbiyot*** – sanitariya yordami muassasalari uchun umumiy amaliyot vrachlari ichida ehtiyoj yuqori bo'lgan tor mutaxassisliklar bo'yicha shifokorlarni tayyorlashni tashkil etish;

- ***tibbiyot va farmatsevtika kadrlarini tayyorlash*** va uzluksiz kasbiy ta'limi jarayonlariga o'qitishning kredit – modul tizimini joriy etish;

- ***tibbiyot va farmatsevtika*** kadrlarining malakasini oshirish va qayta tayyorlash tizimining markazlashtirilishiga barham berish, ularning uzluksiz kasbiy ta'lim bilan to'liq qamrab olinishini ta'minlash;

- ***tibbiyot va farmatsevtika*** kadrlarini qayta tayyorlash va malaka oshirish kurslarida o'qitish jarayonlarini monitoring qilish va shaxsiy hisobga olishni ta'minlash;

- ***tibbiyot va farmatsevtika ilm-fanini***, shuningdek, sog'liqni saqlash sohasidagi innovatsiyalarni jahon darajasigacha rivojlantirish, ularni ilmiy maydoniga integratsiya qilishini ta'minlash;

- ***kadrlar tayyorlash, ta'lim, ilm-fan*** va amaliyotni integratsiya qilishning uzluksizligini ta'minlash maqsadida tibbiyot va farmatsevtika muassasalarining klinikalari, o'quv – ishlab chiqarish bazalarini rivojlantirish [1].

Yuqorida qo'yilgan vazifalardan kelib chiqib, bugun biz tibbiy ta'limda o'quv – tarbiya jarayonini tashkil qilishda zamonaviy tendentsiyalarga yondashishimiz talab etiladi hamda tibbiyotda pedagogikaning o'rni va ahamiyatini tahlil qilamiz.

Tibbiyot sohasida pedagogikaning shakllanishi va rivojlanishi uchun tarixiy – pedagogik izlanishlarni tashkil qilishda quyidagilarni aniqlash talab qilinadi;

– u yoki bu hodisani shakllantirish kontsepsiyasining mavjudligi;

– fan va amaliyot g'oyalarning mavjudligi;

– pedagogika va tibbiyot o'rtasidagi bog'liqlik va ularni tarixiy – pedagogik jarayonda amalga oshirish g'oyalarning mavjudligi.

Adabiyotlarning tahlillaridan shuni ko'rib turibmizki, bugun biz o'quv – tarbiya jarayonini tashkil qilishda har tomonlama rivojlangan yuksak madaniyat egasi bo'lgan shifokorlarni tarbiyalash muhim. Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish “madaniyat” tushunchasini insoniylashtirish, kultivatsiya jarayonining natijasi, parvarish vositalari sifatida talqin qilinadi [5. 447-b.].

Shifokorlik kasbi bilan shug'ullangan axloqiy fazilatlarga ham alohida e'tibor berishi talab etiladi. Bizga ma'lumki, qadimdan tabiblik kasbi eng ulug'langan kasblardan biri bo'lib, u insonlarni dardiga shifo topish, ularni turli xil og'riqlardan xalos etish bilan bog'langan. Shuning uchun ham tibbiyotda axloqiy me'yorlar alohida ahamiyat kasb etgan.

Oliy tibbiy ta'limda bo'lajak shifokorlarni tarbiyalash masalalariga yondashar ekanmiz, bo'lajak shifokorlarning kasbiy – ma'naviy, axloqiy fazilatlari masalalarini ham tadqiq etish zarur. Pedagog olim B.T. Lixachev o'zining olib borgan tadqiqotlarida “Axloq – bu jamiyatdagi odamlarning munosabatlarini jamoatchilik fikri asosida boshqaradigan, ularning xulq-atvori va faoliyatini rag'batlantiruvchi yoki taqiqlovchi me'yorlar va qoidalar to'plamidir”, – deb hisoblagan [7. 42-b.]

Umuman olganda, insonning kasbiy ma'naviyati ta'lim-tarbiya jarayonida uning faoliyatida axloqiy talablar qay darajada ekanligi va qay darajada singdirilishi bilan tavsiflanadi. Kasbiy ta'lim jarayonida talaba kasbiy mahnaviyat mehyorlari bilan muayyan munosabatlarga kirishib, ularda o'zining axloqiy mohiyatini angelaydi hamda uning tarbiyalanganlik darajasi madaniyati bilan belgilanadi.

Madaniyat – bu insonlarning ijodiy faoliyati tufayli yaratilgan moddiy va ma'naviy boyliklar majmuigina bo'lib qolmay, ayni paytda u jamiyat taraqqiyotining darajasini ham ifodalaydi, ya'ni jamiyatdagi bilim, mezon va qadriyatlarning yig'indisi madaniyatda gavdalanadi [3. 6-b.].

Shu o'rinda biz tadqiqotlarimiz tahlillaridan kelib chiqib, tibbiyotda “kasbiy madaniyat”ni rivojlantirish masalalariga to'xtaldik.

Kasbiy madaniyat axloqiy fazilatlarning bir ko'rinishi sifatida kognitiv jarayonning mohiyati va shaxsni rivojlantirishda uni amalga oshirish xususiyatlarini ochib berish lozim. Bo'lajak shifokorning kasbiy madaniyati uning bilimlari, ko'nikmalar, tamoyillar va e'tiqoddan iborat bo'lib, bu fazilatlarni amalga oshirish ko'nikmalari va qobiliyatlari, bo'lajak shifokorning kundalik faoliyatida namoyon bo'ladi.

Kasbiy madaniyatning o'ziga xos xususiyatlari:

Birinchidan, uning mutaxassislik xususiyatiga ega ekanligida va kasbiy faoliyatning mazmuni bilan o'zi egallagan sohasiga kirisha olishida. Bundan tashqari, deyarli bo'lajak shifokorning hech bir ijtimoiy faoliyati uning ta'siridan tashqarida bo'lmaydi. O'zi yolg'iz qolganda ham, inson o'zining kasbiy madaniyati ta'sirida o'ylaydi va harakat qiladi.

Ikkinchidan, bo'lajak shifokorning kasbiy madaniyati uning ongi, hissi, irodasida ham namoyon bo'lib, uni o'z sohasiga doir qarorlar qabul qilishiga ta'sir ko'rsatadi.

Uchinchidan, kasbiy madaniyat shaxsning dunyoqarash darajasiga, shaxsiy javobgarlik hissiga bevosita bog'liq.

Umumiy ma'noda bo'lajak shifokorning kasbiy faoliyatida uch tarkibiy qism asosdir. Bular – ***kasbiy ma'naviyat, kasbiy axloq va kasbiy madaniyatdir.***

Kasbiy madaniyat bu – kasbiy faoliyat me'yorlari, tushunchalar va mulohazalarning sub'yektiv anglangan ifodasidir. Inson hayotida u inson ongining aqliy faoliyati shakli sifatida namoyon bo'ladi.

Kasbiy madaniyat – shifokor va bemor o'rtasidagi ob'yektiv va sub'yektiv xususiyatlarga ega. Ularning ob'yektivligi shundaki, ular kasbiy faoliyat talablari bilan belgilanadi, shuningdek, uning mazmuni prinsipial jihatdan iqtisodiy, siyosiy va boshqa ijtimoiy munosabatlarning mohiyati bilan belgilanadi. Kasbiy madaniyat munosabatlari sub'yektiv xususiyatga ega, chunki ular haqiqatan ham to'g'ridan – to'g'ri mutaxassis, shaxs tomonidan amalga oshadi.

Biz tadqiq etgan tadqiqotimizda kasbiy madaniyat, kasbiy faoliyat tarkibiy qismlarining o'zaro uyg'unligida bo'lajak shifokor madaniyatining mohiyati o'z ifodasini topadi. Shu sababli har bir bo'lajak shifokor o'zining kasbiy faoliyati uchun shaxsiy ma'naviy javobgarlikni o'z zimmasiga olishi shart. Chunki bu uning maqsadlarini belgilashi, qaror qabul qilishi, shaxsiy xulq-atvorni rejalashtirish va o'ziga bog'liq bo'lgan kasbiy faoliyatning asosiy bo'g'inidir. Yuksak professionallikni yuksak kasbiy madaniyatga, ijtimoiy faollik, shaxsiy ishonch, ongli motiv va odatiy xatti-harakatlar normalariga aylantirish bugungi kunda oliy tibbiy ta'lim muassasalarining asosiy tarbiyaviy vazifasidir.

Tibbiyot xodimining kasbiy madaniyatini hamda kasbiy fazilatlari hamda ularni namoyon bo'lishining o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qilish doirasida biz tibbiyotning ijtimoiy va kasbiy munosabatlarini alohida sohasi sifatida aniqlash mumkin, deb hisobladik. Shifokorlik kasbi – bu maxsus tayyorgarlik, tajriba va ish tajribasi natijasida olingan maxsus tibbiy nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalar to'lamiga ega bo'lgan mutaxassisning mehnat jarayonidir. Bunda tibbiy bilim – bu inson tanasining xususiyatlari va unga ta'sir qilish imkoniyatlari to'g'risida bilimlari oliy tibbiy ma'lumotga ega bo'lgan mutaxassis va “bunga ruxsat olgan shifokordir” [2. 736-b.]. I.V. Siluyanova esa shifokorning axloqiy madaniyatini tibbiy professionallikning asosi, deb hisoblaydi [9. 8-b.].

Shifokor (amaliyotchi va olim) kasbiy faoliyatining asosiy maqsadi inson hayotini saqlab qolish, kasalliklarning oldini olish va kishilar sog'ligini tiklash, shuningdek, davolanmaydigan kasalliklarda azoblanishni kamaytirishdir [8. 272-b.]. Shifokorning kasbiy va shaxsiy madaniyati, M.A. Martinovanning talqiniga ko'ra, “murakkab ijtimoiy xususiyat, uning ma'naviy, axloqiy va intellektual rivojlanishi, yuqori professionalligi va kasbiy ahamiyatli, axloqiy va deontologik fazilatlarning rivojlanish ko'rsatkichidir” [10. 180-b.]. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadik kasbiy madaniyat shifokorlar kasbiy faoliyatini tartibga solib, uning samaradorligini ta'minlaydi, chunki bu muayyan holatlarda tibbiy bilim va ko'nikmalarni qo'llashga yo'naltiruvchi va cheklovchi ichki, korporativ axloqiy me'yorlardir. “Axloq – deb yozadi bu haqida T.A. Kovelina, – shifokorning shaxsiyati uning yaxlitligining garovi bo'lib xizmat qiladi. Axloq va uning talablaridan voz kechish o'zini shifokor bo'lish imkoniyatidan mahrum qilishni anglatadi” [6. 296-b.].

Shifokor madaniyatini uning xulq – atvori va madaniyati belgilaydi Shifokorning kasbiy ahloqi inson salomatligi va hayotini himoya qilish va uning maqsadlariga amal qilish bilan belgilanadi. Shifokor axloqi nima? Bu shifokorning o'z faoliyati sohasidagi xulq-atvorining ahloqiy qadriyatlari haqidagi fan sifatida ta'riflanishi mumkin bo'lgan umumiy axloqning bir qismidir. “Tibbiy etika xulq-atvor standartlari to'plamini o'z ichiga oladi, shifokorning burchini, vijdoni va vijdoniy qadrini belgilaydi” [4. 191-b.].

Tibbiy tizimida xalollikni mavjuliigi bemorlarning sog'lig'i ko'rsatkichlarida – kasallanish, o'lim, umr ko'rish davomiyligi, tug'ilish va boshqalarda aks ettirilib, tibbiy demografiya, sog'liqni saqlash va ijtimoiy tibbiyot, ijtimoiy va boshqa soha mutaxassislari tomonidan o'rganilayotganini ko'rishimiz mumkin. Yurtimizdagi barcha bemorlarga sifatli tibbiy xizmat ko'rsatilmasa, bunday sog'liqni saqlash tizimini adolatli deb bo'lmaydi. Olib borilgan tahlillardan shuni aytish mumkinki, yuqoridagi axloqiy me'yorlar tibbiy faoliyatning tarkibiy elementlari ekanligini va shifokorlarning kasbiy madaniyatini belgilaydi.

Umuman olganda shifokor madaniyati tibbiyot xodimlarining bemorlar, ularning qarindoshlari, shuningdek, davolash paytida shifokorlarning o'zaro munosabatlari bilan bog'liq bo'lib, madaniy-axloqiy munosabatlarini qamrab oladi. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida shifokorning mavqei, kasbiy faoliyatini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan omil, shuningdek, shifokorlarga va umuman, sog'liqni saqlashga qo'yiladigan talablar ortadi. Ammo ijtimoiy shakllanishidan qat'iy nazar, muvaffaqiyatli davolanishning sharti tibbiyot kasbining insoniy mohiyati – azob-uqubatlarni yengillashtirish va kasalga yordam berish istagi bilan belgilanadigan muayyan axloqiy tamoyillarga muntazam rioya qilish talabi qo'yib kelingan va shunday bo'lib qoladi. Chunki davolanishning ushbu majburiy tamoyiliga amal qilinmasa, kasbiy ma'naviy-axloqiy me'yorlarga rioya qilish haqida gap bo'lishi ham mumkin emas.

Bir qator adabiyotlar tahlili va olimlarning tibbiy ta'limni rivojlantirishdagi qarashlari kasbiy madaniyat mezonlarini aniqlash imkonini berdi:

Motivatsion mezon – ushbu mezon tibbiy ta'lim talablarini ongli ravishda kasbiy faoliyatining mazmunidan kelib chiqib, uni fanlarni o'zlashtirishga kirishishga, tibbiyotdagi zamonaviy bilimlarni o'zlashtirishga, professionalizmni rivojlantirishga turtki bo'ladi. Bu mezon bo'lajak shifokorlarni atrofga, jamiyatga bo'lgan munosabatini o'zgartiradi.

Kognitiv mezon – ushbu mezon tibbiy ta'lim talabalarini ma'naviy – axloqiy g'oyalarini va uning tushunchalarini to'liqligi va hajmini hamda ular o'rtasidagi bog'liqligini ta'minlaydi.

Shaxsiy mezon – tibbiy ta'lim talablarini tayyorlash jarayonida kasbiy fazilatlarni maxsus aspektini shakllantirish, jumladan insoniylik, intiluvchanlik, mashuliyatlik va boshqalar.

Faoliyat mezoni – ushbu mezon tibbiyot sohasida qabul qilingan qarorlar, me'yorlarga amal qilish hamda muntazam ravishda o'z ustida ishlab borish.

Shunday qilib oliy tibbiy ta'limda bo'lajak shifokorlarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda ularning mutaxassisligi doirasida pedagogik jarayoni tashkil qilish talab etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Tibbiyot va farmatsevtika ta'limi va ilm-fani tizimini yanada rivojlantirish chora – tadbirlari to'g'risida"gi PQ-43-10-son 06.05.2019-yil.

2. Даль В.И. Толковый словарь русского языка современная версия / В.И. Даль. – М.: ЭКСМО, 2011. – С. 736.

3. Gulmetov E., Qobiljonova T., Ernazarov Sh., Mavruzov A. Madaniyatshunoslik. – T.: "O'AJBNT" markazi, 2000. – B. 6.

4. Грандо А.А. Врачебная этика и медицинская деонтология / А.А. Грандо. – 2-е изд., перераб. и доп. – Киев: Высш шк., 1988. – С. 191.

5. Культурология. XX век. Энциклопедия. Т. 1. – СПб.: Университетская книга ООО «Алтея», 1988. – 447 с.
6. Ковелина Т.А. Образ врача в культуре: дис. д-ра философ, наук. – Ростов н/Д., 2006. – С. 296.
7. Лихачев Б.Т. Педагогика курс лекций / Б.Т. Лихачев. – М.: Юрайт, 2001. – 667 с. – 42 с.
8. Медицинская этика и деонтология / под ред. Г.В. Морозова, Г.И. Царегородцева. – М.: Медицина, 1983. – С. 272.
9. Силуянова И.В. Нравственная культура врача как основание медицинского профессионализма / И.В. Силуянова // Экономика здравоохранения. – 2000. – № 1/42. – С. 5–8.
10. Тарарышкина М.А. Формирование профессионально-личностной культуры студентов в образовательном процессе высшей медицинской школы канд. пед. наук: 13.0.01 / М.А. Тарарышкина. – Рязань – Москва, 2007. – С. 180.
11. Халимова Х.М., Раимова М.М., & Матмуродов Р.Ж. (2012). Влияние L-аргинина на когнитивные расстройства у больных хронической ишемией мозга с синдромом паркинсонизма. Український хіміотерапевтичний журнал, (3), 148–150.
12. Маджидова Ё.Н., Халимова Х.М., Раимова М.М., Матмуродов Р.Ж., Фахаргалиева С.Р., & Жмырко Е.В. (2011). Молекулярно-генетические и некоторые биохимические аспекты болезни Паркинсона. Международный неврологический журнал, (1), 91–94.